

Hanke eesmärgiks on ohvriabi seaduses¹ tuleneva seksuaalvägivalla kriisiabi raames tervishoiuteenuste osutamine seksuaalvägivaldal (edaspidi ka SV) kogenud ohvrile, nii ravikindlustatud kui ravikindlustamata isikule, käesolevas dokumendis ja ohvriabi seaduses sätestatud tingimustel (edaspidi: teenus). Teenust osutatakse vastavalt vajadusele ning hankija ei saa pakkujatele garanteerida ühelgi ajahetkel kindlat teenuse mahtu. Kõiki teenuseid pakutakse eelnevalt nõustatud SV ohvritele nende nõusolekul ja soovil. Teenuseosutaja (edaspidi hanke alusdokumentides ka täitja või pakkuja) peab tagama kvaliteetse teenuste osutamise kogu raamlepingu perioodil ning tagab selleks piisava ja vajaliku võimekuse, pädevuse ning vahendid, et valmidus teenuseid osutada oleks kogu raamlepingu perioodil.

Teenuseosutaja tagab teenust osutavale meditsiinipersonalile võimaluse osa võtta teemakohastest baas- ja täiendkoolitustest, mis toimuvad 1-2 korda aastas.

Esmane meditsiiniline ja psühhosotsiaalne abi – Teenus I (hanke osad 1,3,5,7)

Esmane abi on seksuaalvägivalla ohvrile visiiditasuta ning hõlmab:

- 1) Ohvri seisundi esmast hindamist ja esmast psühhosotsiaalset abi - ohvriga kontakti loomine ja esmane seisundi hindamine; esmane psühhosotsiaalne nõustamine tervishoiutöötaja poolt, ohvri ettevalmistamine meditsiiniliseks läbivaatuseks ja kohtumeditiinilise tõendmaterjali kogumiseks; nõustamine politseisse pöördumiseks; ohvri, laste, pereliikmete turvalisuse hindamine; koju/varjupaika suunamine; vajadusel abistatakse ohvril kontakti luua sotsiaalabiastutustega; ohvri lähedaste esmane nõustamine; teabe andmine jätkutoe kohta ja ohvriabitöötajaga kontakti loomine ehk ohvri suunamine vajaduse korral ohvriabisse, et esmase nõustamise järgselt osutada edasi ohvriabi teenust. Esmase nõustamise kaudu toetatakse ohvri toimetulekut, ohvri valmisolekut politsei kaasamiseks ning tema aktiivset suunamist jätkutoele.
- 2) Meditsiinilist läbivaatust koos kohtumeditiinilise tõendmaterjali kogumisega - vigastuste kirjeldamine ja pildimaterjali salvestamine, STLI/HIV analüüside kogumine, kohtumeditiinilise tõendmaterjali kogumine, politseile üleandmine või säilitamine tervishoiuasutuses kindlaksmääratud aja jooksul (juhul kui ohver soovib politseisse pöörduda hiljem). Läbivaatuse kohta täidetakse standardiseeritud seksuaalvägivallaohvri läbivaatuse protokoll, mis on meditsiinidokumentatsiooni osaks.
- 3) Meditsiinilist abi - kui SV ohver vajab haiglaravi või täiendavaid uuringud, tagab selle tervishoiuasutus. Sõltuvalt ohvri vajadusest pakutakse HIV kontaktijärgset ennetavat ravi ja B-hepatiidi vaktsinatsiooniga alustamist, soovimatu raseduse ennetamiseks pakutakse tasuta SOS-pillide kasutamist või emakasisese vahendi asetamist.

Esmase abi pakumine peab toimuma vastavalt väljatöötatud **juhendile**² ja ohvriabi seaduses sätestatud igas etapis ohvri nõusolekul, lähtudes ühtsetest standarditest, sh seksuaalvägivalla ohvri läbivaatuse protokollide täitmine ja kohtumeditiinilise tõendmaterjali kogumine.

Ohvri pöördumine võib toimuda kas erakorralise meditsiini osakonna (EMO) kaudu või naistekliiniku või mõne muu terviseasutuse vastuvõtuosakonna kaudu. Esmast meditsiinilist abi peab osutama valvepersonali või spetsiaalselt väljakutsutava personali poolt ning seksuaalvägivalla ohvrid peavad saama traumaolukorras kiiret esmast abi koos esmase

¹ Ohvriabi seadus. RT I, 06.01.2023, 1. <https://www.riigiteataja.ee/akt/106012023001>

² Laanpere M, Part K. Seksuaalvägivalla ohvrite abistamise juhend meedikutele (kinnitatud Eesti Naistearstide Seltsi ja Eesti Kohtuarstide Seltsi poolt). Tartu 2016.
<https://www.ens.ee/ravijuhendid/gynekoloogia/seksuaalvaegivalla-ohvri-abistamine>

nõustamise ja meditsiinilise läbivaatusega. Esmane abi peab olema ohvrile kättesaadav **24/7 kogu raamlepingu perioodil** vähemalt eesti ja vene keeles.

Nõuded teenuseosutaja meeskonnale

Teenuseosutajal peab hankelepingu vahetuks täitmiseks olema meeskond, kes vastab järgmistele nõuetele:

- isikud, kes tegelevad bioloogilise materjali ehk tõendusmaterjalide kogumisega vastavalt juhendile „Seksuaalvägivalda ohvrite abistamise juhend meedikutele“³, peavad olema läbinud vastava õppe või koolituse.
- naistearst ja arst, õde ja ämmaemand – peavad omama vastavat erialast haridust ja erialast töökogemust ja kes on registreeritud tervishoiukorralduse infosüsteemis vastava tervishoiuteenuse osutajana.
- Seksuaalvägivalda kriisiabi vahetult osutav isik peab olema läbinud vastavalt määrusele⁴ (§ 2 lg 8) ohvriabi põhikoolituse ja seksuaalvägivalda käsitleva täienduskoolituse ühe aasta jookusul peale tööleasumist. Seksuaalvägivalda kriisiabi vahetult osutav isik, kes oli teenuse osutaja 31. märtsi 2023. a seisuga, peab vastama määrukses esitatud nõuetele hiljemalt 1. aprilliks 2024. a.
- Kõik lastega vahetult kokkupuutuvad spetsialistid peavad vastama lastekaitseaduse §-le 20. Pakkujat peab kontrollima nimetatud nõudele vastavust lastekaitseaduse §-is 20 sätestatud tingimustel ning hankija nõudmisel esitama tõendid selle kohta.

Teenuseosutaja meeskonda kuulub ka **tervishoiuasutuse koordinaator**, kes koordineerib SAK teenuse osutamisega seotud tegevusi haiglas, suhtleb koostööpartneritega (kohtumeedikud, politsei, ohvriabitöötaja, SAK teenuse eksperdid, teenuse juht) ning koostab igakuise aruandluse.

Kui tervishoiuasutuses on pakkumusele eelnenud aastal olnud > 45 seksuaalvägivalda ohvri pöördumise, siis kuulub teenuseosutaja meeskonda tervishoiuasutuse **kvaliteedikordinaator**, kelle tööülesanneteks on:

- eksperdina koordineerida seksuaalvägivalda ohvritele suunatud teenuseid vastavas SAKis;
- koostöö tegemine tervishoiuasutuse koordinaatoriga, aidata aktiivselt tervishoiuasutuses teenust üles ehitada, aidata luua tingimusi teenuse pakkumiseks, koostöös personaliga analüüsida juhtumipõhiselt teenuse osutamise kitsaskohti, aidata parandada teenuse kvaliteeti: juhtumi järgselt protokolliga tutvumine, vajadusel ettepanekute tegemine lõpliku protokollini vormistamiseks koostöös juhtumi arstiga;
- selgitada välja personali koolitusvajadused ning algatada ja korraldada vajalikud koolitused. Anda meeskonnale regulaarselt tööjuhiseid. Läbi viia regulaarseid tööjuhendusi (ca kord kuus). Korraldada vajadusel personalile läbipõlemise vältimiseks supervisioone, kaasates pädevaid spetsialiste;
- regulaarne infovahetus ja tagasiside andmine võrgustikku kuuluvate multidistsiplinaarsete osapoolte vahel: sotsiaalkindlustusamet, Eesti Kohtuekspertiisi Instituut (EKEI), Politsei- ja Piirivalveamet, sotsiaalministeerium, justiitsministeerium, prokuratuur, naiste tugikeskused – vastavalt tervishoiuasutuste vajadustele, sh meeskonda kuuluvate arstide abistamine Politsei- ja Piirivalveameti päringutele vastuste koostamisel;
- osaleda vajadusel piirkondlikel ja üle-eestilistel võrgustikukohtumistel.

³ Laanpere M, Part K. Seksuaalvägivalda ohvrite abistamise juhend meedikutele (kinnitatud Eesti Naistearstide Seltsi ja Eesti Kohtuarstide Seltsi poolt). Tartu 2016.

<https://www.ens.ee/ravijuhendid/gynekoloogia/seksuaalvaegivalda-ohvri-abistamine>

⁴ Ohvriabi osutava isiku erialase ettevalmistuse nõuded ja koolitused. RT I, 04.04.2023, 13.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/104042023013>

Esmane meditsiiniline abi sõltumata sellest, kas ohver on ravikindlustatud või ravikindlustamata isik

Teenus on ohvrile tasuta. Isik saab teenust erakorralise meditsiinilise abina, mille kulud hüvitatakse Sotsiaalministeeriumi ja Tervisekassa eelarvest vastavalt õigusaktidele ja/või sõlmitud lepingutele (st käesoleva hanke alusel ei hüvitata kulusid, mille maksumus hüvitatakse teenuseosutajale muudest finantseerimisallikatest).

Käesoleva hanke raames rahastatakse esmase meditsiinilise abiga seotud teenuseid ulatuses, mis on pakkumuse maksumuse vormil loetletud, vastavalt teenuseosutaja pakkumusele.

Jätkutugi meditsiinilise teenusena – Teenus I

Meditsiiniline abi jätkutoena seisneb aktiivses üldise tervise, sh seksuaaltervisega seotud probleemide jälgimises ja ravis, et ennetada seksuaalvägivallast tingitud pikaajalisi tervisemõjusid. Meditsiiniline jätkutugi hõlmab järgmisi tegevusi: seksuaalsel teel levivate infektsioonide/ HIV-i nakatumise ja soovimatu raseduse kindlakstegemine, vaimse tervise probleemide, sotsiaalse toimetulematuse ja krooniliste somaatiliste haiguste avastamine ja ennetamine. Seega lisaks nakkuste ja raseduse seirele aitab meditsiiniline jätkutugi välja selgitada need, kes vajavad edasist suunamist psühholoogilise, psühhiaatrilise, eriarstliku jm abi järele. Eeldatavaks vajaduseks on üks arsti esmane visiit ja üks korduv visiit ning lisaks suguhaiguste testid, kuid järelravi maht sõltub ohvri vajadustest ja võib kujuneda ka eelkirjeldatust suuremaks. Meditsiiniline järelravi toimub ambulatoorsete vastuvõttudena tervisekassa hinnakirja alusel ning teenuse osutajaks on naistearst/õde/ämmaemand; abi osutajateks on soovitatavalt ja võimalusel esmast abi andnud personal. Teenuse osutaja peab tagama teenuste osutamise esmaspäevast reedeni tööpäeva jooksul.

Ravikindlustatud isikud

Ravikindlustatud isikute meditsiiniline järelravi on kaetud Tervisekassa poolt.

Ravikindlustamata isikud

Käesoleva hanke raames rahastatakse meditsiinilist järelravi vaid ravikindlustamata isikutele (Ohvriabi seadus § 22 lg 3). Meditsiiniline järelravi on isikule tasuta, sh visiiditasuta.
Käesoleva hanke raames rahastatakse meditsiinilise järelravi raames ravikindlustamata isikule arsti/ämmaemanda/õe vastuvõttud, ja seksuaalvägivalla toimumisega seotud analüüsid/uuringud, lähtudes Tervisekassa poolt vastavatele teenustele kehtestatud hinnakirjast ning teenuseosutajale tasutakse nimetatud hinnakirja alusel.

Esmase meditsiinilise abi ja meditsiinilise järelravi osutamine lastemajas – Teenus II (hanke osad 2, 4, 6, 8)**Lastemajateenus üldine kirjeldus**

1. Lastemajateenus on seksuaalselt väärkoheldud ja selle kahtlusega lastele mõeldud riiklik teenus (Lastekaitse seadus § 29¹)⁵, mille osutamisel teeb SKA koostööd erinevate institutsioonidega. SKA on sõlminud ametliku koostöökokkuleppe Politsei- ja Piirivalveametiga, Eesti Kohtuekspertsi Instituudi ja Riigiprokuratuuriga, kes on võtnud endale erinevad ülesanded ühtlustamiseks seksuaalselt väärkoheldud laste juhtumite lahendamise praktikaks Eestis.
2. Lastemajateenus eesmärk on aidata kaasa seksuaalselt väärkoheldud laste paremale tuvastamisele, tagada lapsesõbralikum kohtlemine kriminaalmenetluses ja ohvriks langenud lastele ja peredele vajaliku abi korraldamine.

⁵ Lastekaitse seadus, RT I, 06.01.2023, 15, <https://www.riigiteataja.ee/akt/106012023015?leiaKehtiv>

3. Lastemaja ülesanded:
 - 3.1.1. tagada lapsesõbralik keskkond, arvestades lapse heaolu, turvalisuse ja õigustega;
 - 3.1.2. kindlustada, et laps saaks vajaliku abi;
 - 3.1.3. luua võrgustik ja arendada organisatsioonide, ametite ja spetsialistide vahelist koostööd;
 - 3.1.4. tagada lastemajateenuse järjepidev areng.
4. Lastemaja poole saavad pöörduda kõik, kellel on lapse seksuaalse väärkohtlemise kahtlus või teave – laps ise, pereliikmed, eestkostja, KOV, politsei ja ka teised asutused ja spetsialistid.

Teenuse kirjeldus

Esmase meditsiinilise ja psühhosotsiaalse abi ning meditsiinilise järelravi osutamine lastemajas toimub kas erakorraliste või plaaniliste arsti/õe/ämmaemanda visiitidena, prognoositavalt on plaanilisi visiite 90%. Mõlemal juhul vormistatakse haiglapersonali töö koduvisiidina haigla dokumentatsioonis.

Plaanilisi visiite teostavad arstid, kellel on töökogemus seksuaalvägivalla kriisiabikeskustes (SAKides). Plaanilisteks visiitideks lepitakse kokku kindel tööpäev ja ajavahemik, konkreetse visiidi toimumine lepitakse lastemaja personali ja arsti vahel kokku nädalase etteteatamisega. Plaanilise visiidi sisuks on seksuaalvägivalla kahtlusega lapsega kontakti loomine, esmane seisundi hindamine, vestlus võimaliku seksuaalvägivalla kohta, lapse tervisevajaduste kohta (sh kas vajab kontratsepsiooni ja testimist seksuaalsel teel levivate haiguste (STLH) suhtes, vaimse tervise seisundi hindamine, sh enesekahjustamise risk), lapse ettevalmistamine meditsiiniliseks läbivaatuseks, vajadusel lapse suguelundite ja kogu keha läbivaatus, vajadusel STLH proovide kogumine, pärast läbivaatust seksuaal tervealane nõustamine, lapse toetava pereliikmega vestlus lapse nõusolekut ja vajadusi arvestades, järelvisiidi vajadusel selle kokkuleppimine, ravivajaduse korral ravimite väljakirjutamine ja seonduv nõustamine, analüüsivastuste teavitamise osas kokku leppimine.

Erakorralisi visiite teostab spetsiaalselt väljakutsutav SAKi valvepersonal, kui eelneva info põhjal (telefonivestlus lastemaja töötaja ja valvepersonali vahel) võib eeldada, et seksuaalvägivald/selle kahtlus on toimunud eelneva 7 päeva jooksul. Otsuse, kas lapse abistamine toimub haiglas või lastemajas, langetab valves olev arst, lähtuvalt juhtumi iseloomust. Erakorralise visiidi sisuks on ohvri seisundi esmane hindamine ja esmane psühhosotsiaalne abi, meditsiiniline läbivaatus koos kohtumeditiinilise tõendmaterjali kogumisega ja meditsiiniline abi – nii nagu see on kirjeldatud Teenus I juures (Esmane meditsiiniline ja psühhosotsiaalne abi). Võimalusel kutsutakse alla 14-aastaste laste puhul jagatud läbivaatuseks kohale ka kohtuarst.

Juhtumi dokumenteerimine arsti poolt toimub nii plaanilise kui erakorralise visiidi puhul haiglas ning ka sellele kuluv tööaeg läheb arsti töömahu sisse, lisaks lastemajas lapsega vestlemiseks ja lapse läbivaatusele kulunud ajale.

Teenuse osutamine lastemajas SAK personali poolt toimub lapsesõbralikul ja professionaalsel moel, samade standardite alusel nagu on kirjeldatud Teenus I juures. SAK tagab erakorraliste visiitide osutamise lastemajas esmaspäevast pühapäevani 24/7 kogu raamlepingu perioodi jooksul vähemalt eesti ja vene keeles ning plaaniliste visiitide teenuse osutamise eelneva kokkuleppe alusel kindlatel kellaaegadel esmaspäevast reedeni tööpäeva jooksul kogu raamlepingu perioodi vältel vähemalt eesti ja vene keeles.

SAK personali visiidid lastemajja saavad toimuda selleks vastavate institutsioonide poolt antud tegevuslubade ja kooskõlastuste olemasolul.

Alaealisest seksuaalvägivalda ohvrist teavitamise kohustus. Alaealise seksuaalvägivalda ohvri abistamine toimub Ohvriabi seaduse (§ 23) järgi ja Lastekaitseaduses sätestatud abi võimaldamiseks edastab seksuaalvägivalda kriisiabi osutaja esimesel võimalusel Sotsiaalkindlustusametile selle lapse andmed, kellele teenuse osutamisel ilmnes, et last on seksuaalselt väärkoheldud, või tekkis selline kahtlus (Ohvriabi seadus § 23 lg 2 ja 3).

Nõuded teenuseosutaja meeskonnaliikmetele

Teenuseosutajal peab hankelepingu vahetuks täitmiseks olema meeskond, kes vastab järgmistele nõuetele:

- isikud, kes tegelevad bioloogilise materjali ehk tõendusmaterjalide kogumisega vastavalt juhendile meedikutele - peavad olema läbinud vastava õppe või koolituse;
- naistearst ja arst, õde ja ämmaemand – peavad omama vastavat erialast haridust ja erialast töökogemust ja kes on registreeritud tervishoiukorralduse infosüsteemis vastava tervishoiuteenuse osutajana.
- Seksuaalvägivalda kriisiabi vahetult osutav isik peab olema läbinud vastavalt määrusele⁶ (§ 2 lg 8) ohvriabi põhikoolituse ja seksuaalvägivalda käsitleva täienduskoolituse ühe aasta jookusul peale tööleasumist. Seksuaalvägivalda kriisiabi vahetult osutav isik, kes oli teenuse osutaja 31. märtsi 2023. a seisuga, peab vastama määrukses esitatud nõuetele hiljemalt 1. aprilliks 2024. a.
- Kõik lastega vahetult kokku puutuvad spetsialistid peavad vastama lastekaitseaduse §-le 20. Pakkuja peab kontrollima nimetatud nõudele vastavust Lastekaitseaduse §-20 sätestatud tingimustel ning hankija nõudmisel esitama tõendid selle kohta.

⁶ Ohvriabi osutava isiku erialase ettevalmistuse nõuded ja koolitused. RT I, 04.04.2023, 13.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/104042023013>